

STORTINGET

Innst. 670 L

(2020–2021)

Innstilling til Stortinget
fra helse- og omsorgskomiteen

Prop. 215 L (2020–2021)

Innstilling fra helse- og omsorgskomiteen om Lov om informasjonstilgang m.m. for utvalg som skal undersøke saker om overgrep begått av helsepersonell mot pasienter i perioden 2010 til 2020

Til Stortinget

Sammendrag

Innledning

Helse- og omsorgsdepartementet oppnevnte 4. juni 2021 et utvalg som skal gjennomgå og vurdere behandlingen av saker hos fylkesmennene (nå statsforvalterne), Statens helsetilsyn og Statens helsepersonellnemnd som gjelder overgrep begått av helsepersonell mot pasienter i perioden 2010 til 2020. Utvalget opprettes i kjølvannet av den såkalte Varhaug-saken.

Utvalget skal vurdere om det er læringspunkter å finne i Varhaug-saken og de øvrige sakene utvalget gjennomgår. I tillegg skal utvalget vurdere dagens regelverk, og eventuelt foreslå lovendringer.

Tilgang til opplysninger og opplysningsplikt

Utvalget skal peke på eventuell svikt, og undersøke om det er fellestrekk i sakene som kan indikere systemsvikt. Det er ikke innenfor utvalgets mandat å ta stilling til hverken straffespørsmål eller erstatning m.m.

For å kunne sette seg inn i alle sakene og gi etterfølgende råd til departementet må utvalget kunne innhente nødvendige opplysninger fra særlig statsforvalterne, Statens helsetilsyn, Statens helsepersonellnemnd, Nasjonal klageorgan for helsetjenesten (Helseklage – sekretariat for Statens helsepersonellnemnd) og deres an-

satte og tidligere ansatte. Det kan også være aktuelt for utvalget å innhente ytterligere opplysninger fra helsepersonell og andre offentlige virksomheter og deres ansatte og tidligere ansatte.

Departementet foreslår en lov der formålet er å sikre utvalget tilgang på opplysninger som er nødvendige for å få utført sitt arbeid i henhold til mandatet. I loven fastsettes unntak fra taushetsplikten og en plikt til å gi det oppnevnte utvalget de opplysningene som er nødvendige for utvalgets arbeid. Vurderingen av om opplysningene er nødvendige gjøres i første omgang av utvalget selv.

Departementet er enig med høringsinstansene som mener forslaget i høringsnotatet gav en vid hjemmel til å innhente informasjon, særlig sett i lys av hvor sensitive disse opplysningene kan være. Departementet er også enig i at opplysningsplikten ikke bør omfatte klagers eller fornærmedes advokater. Departementet foreslår derfor å begrense hvilke instanser og personer som skal ha plikt til å gi opplysninger til utvalget noe i forhold til forslaget i høringsnotatet.

I tillegg til tilsynsmyndighetene foreslår departementet at helsepersonell og andre offentlige organer og deres ansatte og tidligere ansatte skal ha plikt til å gi opplysninger til utvalget uten hinder av taushetsplikt, blant annet politiet. Det samme gjelder helseforetak og deres ansatte og tidligere ansatte og private virksomheter som utfører eller har utført helse- og omsorgstjenester etter avtale med det offentlige.

Av hensyn til personvernet, foreslår departementet imidlertid en adgang for den opplysningene gjelder til å motsette seg helt eller delvis utlevering av personopplysninger fra andre enn tilsynsmyndighetene. Dersom det blir aktuelt å innhente personopplysninger fra disse, skal den opplysningene gjelder ha fått varsel og mulig-

het for å motsette seg utleveringen. Dette gjelder likevel ikke dersom personen opplysningene gjelder er død eller av andre grunner ikke er i stand til å vurdere spørsmålet.

Dersom utvalget finner det nødvendig å innhente personopplysninger fra ytterligere instanser eller personer, kan dette gjøres etter samtykke fra den opplysningene gjelder.

Departementet legger til grunn at det som hovedregel ikke vil være nødvendig og heller ikke ønskelig at utvalget pålegger pasienter eller brukere som har eller kan ha vært utsatt for overgrep fra helsepersonell å gi opplysninger til utvalget. Dersom utvalget finner det nødvendig å innhente informasjon fra disse, bør dette skje frivillig.

Behandling av personopplysninger

Utvalget vil i sitt arbeid måtte håndtere et stort omfang av informasjon som regnes som personopplysninger etter EUs personvernforordning. Dette vil både være helseopplysninger og andre typer personopplysninger. Slik behandling av opplysninger må ha hjemmel i personvernforordningen. Behandlingen vil bare være lovlig dersom minst ett av de alternative vilkårene i artikkel 6 om behandlingens lovlighet er oppfylt (behandlingsgrunnlag).

Departementet anser ikke at samtykke fra de personene som opplysningene gjelder, vil være et tilstrekkelig behandlingsgrunnlag for de aktuelle opplysningene. Behandlingen av opplysninger vil imidlertid være nødvendig av hensyn til vesentlige samfunnsinteresser, jf. artikkel 6 nr. 1 bokstav e, av hensyn til viktige allmenne interesser, jf. artikkel 9 nr. 2 bokstav g og for å sikre høye kvalitets- og sikkerhetsstandarder for helsetjenester, jf. artikkel 9 nr. 2 bokstav i. Formålet med utvalgets arbeid er å sikre at saker om overgrep begått av helsepersonell mot pasienter skal behandles på en forsvarlig måte. For å oppnå dette formålet, er det nødvendig at utvalget får tilgang til helseopplysninger.

Departementet foreslår derfor å lovhjemle en adgang for utvalget til å behandle slike opplysninger, se forslag til § 4 i lovutkastet. Bestemmelsen lovfester at utvalgets behandling av personopplysninger skal være saklig og relevant i henhold til mandatet. Utvalget må påse at alle personopplysninger som blir innhentet og behandlet er nødvendige og relevante for utvalgets arbeid slik det fremkommer i utvalgets mandat.

Taushetsplikt for utvalgets medlemmer mfl.

Utvalgets medlemmer vil ha taushetsplikt etter de alminnelige reglene i forvaltningsloven. I tillegg foreslår departementet at utvalgets medlemmer skal ha en strengere taushetsplikt dersom utvalget mottar informasjon som er underlagt taushetsplikt etter særlov som går lengre enn taushetsplikten etter forvaltningsloven.

Utvalgets taushetsplikt innebærer at utvalgets rapport ikke kan inneholde taushetsbelagte opplysninger. Opplysningene må være fullt ut anonymisert.

Vern mot selvinkriminering

Det kan være aktuelt for utvalget å be om forklaring fra personer der det kan bli spørsmål om ansvar. For å unngå at forklaringsplikten bryter mot vernet mot selvinkriminering etter Den europeiske menneskerettskonvensjon (EMK) artikkel 6 og FN-konvensjonen om sivile og politiske rettigheter artikkel 14 nr. 3 bokstav g, foreslår departementet en bestemmelse som skal hindre selvinkriminering for disse. Opplysninger som utvalget mottar i en slik forklaring, skal ikke kunne brukes som bevis i en senere straffesak eller sivil sak mot den som har gitt opplysningene, jf. lovutkastet § 6. Forbudet gjelder bare i saker mot den personen som har gitt opplysningene til utvalget.

Lovens varighet

Departementet foreslår at loven skal gjelde til og med 15. april 2022, men at Kongen i statsråd bør ha mulighet for å forlenge lovens virketid i inntil ett år dersom utvalgets arbeid blir forsinket. Loven skal dermed ha virketid en kort periode utover utvalgets leveringsfrist 1. april 2022, blant annet slik at det skal være tid til avsluttende arbeid som også innebære behandling av personopplysninger etter § 4.

Komiteens merknader

Komiteen, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Tore Hagebakken, Ingvild Kjerkol, Hege Haukeland Liadal, Tuva Moflag og Tellef Inge Mørland, fra Høyre, Erlend Larsen, Mari Holm Lønseth, Sveinung Stensland og Camilla Strandskog, fra Fremskrittspartiet, Kari Kjønaas Kjos og Morten Stordalen, fra Senterpartiet, Kjersti Toppe, fra Sosialistisk Venstreparti, Nicholas Wilkinson, fra Venstre, Carl-Erik Grimstad, og fra Kristelig Folkeparti, lederen Geir Jørgen Bekkevold, viser til at regjeringen har satt ned et utvalg som skal gjennomgå alle saker hos statsforvalterne, Statens helsetilsyn og Statens helsepersonellnemnd som gjelder overgrep begått av helsepersonell mot pasienter i perioden 2010 til 2020.

Komiteen viser til at utvalget også skal gå gjennom Varhaug-saken for å se hvilke læringspunkter som kan trekkes fra denne saken når det gjelder dagens praksis. Denne gjennomgangen skal omfatte kontakt med ofre som er villige til å uttale seg.

Komiteen viser til at målet er å påpeke eventuell svikt og undersøke om det er fellestrekk i sakene som

kan indikere systemsvikt, men viser til at det ikke er innenfor utvalgets mandat å ta stilling til straffespørsmål eller erstatning.

Komiteen mener det er vesentlig at utvalget kan innhente nødvendige opplysninger fra relevante offentlige myndigheter samt fra deres ansatte og tidligere ansatte. Komiteen stiller seg bak regjeringens vurdering om at utvalget trenger innsyn i personopplysninger underlagt taushetsplikt, og mener forslaget i lovproposisjonen er nødvendig for å sikre dette.

Komiteen merker seg at departementet har lyttet til høringsinstansene som mente at høringsnotatet gav en for vid hjemmel til å innhente sensitiv informasjon. Komiteen viser til at det i proposisjonen foreslås å begrense hvilke instanser og personer som skal ha plikt til å gi opplysninger til utvalget noe i forhold til forslaget i høringsnotatet. Komiteen støtter dette.

Komiteen merker seg at regjeringen viser til at målet med loven er å sikre utvalget tilgang på opplysninger som er nødvendige for at utvalget kan få utført sitt arbeid i henhold til mandatet. Komiteen stiller seg bak at det nå fastsettes unntak fra taushetsplikten og en plikt til å gi det oppnevnte utvalget de opplysningene som er nødvendige for utvalgets arbeid, og støtter at vurderingen av om opplysningene er nødvendige, gjøres av utvalget selv.

Komiteen forutsetter også ivaretagelse av personvernregelverkets krav og at det ikke samles inn mer personopplysninger enn det som er nødvendig og relevant for formålet. Utvalget skal så snart som mulig slette opplysninger som ikke er nødvendige.

Komiteen understreker at personopplysningene som samles inn, skal beskyttes i tråd med personvernforordningen.

Komiteen understreker at utvalgets medlemmer har taushetsplikt etter forvaltningsloven, og at de i tillegg er underlagt en strengere taushetsplikt dersom utvalget mottar informasjon som etter særlov går lenger enn taushetsplikten etter forvaltningsloven.

Komiteen påpeker at det ikke er behov for denne lovhjemmelen etter at utvalgets arbeid er avsluttet, men presiserer at taushetsplikten for utvalgets medlemmer og andre som har utført tjeneste eller arbeid for utvalget, vil gjelde selv etter at loven har opphørt å virke.

Komiteen viser til at helseminister Bent Høie i VG 12. mai 2021 kom med en beklagelse på vegne av helse-tjenesten overfor ofre og pårørende i Varhaug-saken for det de har blitt utsatt for. Komiteen er glad for at denne beklagelsen er blitt fremmet, og stiller seg bak den. Komiteen mener at systemsvikten nå må gjennomgås for å sikre at noe liknende aldri kan skje igjen, og at urett blir rettet opp. Norske pasienter må være helt trygge på at behandlere ikke utøver overgrep, og at alle skal kunne ha full tillit til helsepersonell i norsk helsetjeneste.

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet, Senterpartiet og Sosialistisk Venstreparti viser til at det er rettet et kritisk søkelys mot myndighetenes håndtering av saker som gjelder overgrep mot pasienter begått av helsepersonell. Disse medlemmer viser til at i Varhaug-saken foregrep psykologen seg på flere pasienter over en periode på tre tiår og påførte dem stor og til dels ubotelig skade. Disse medlemmer viser til at departementet i proposisjonen skriver at Varhaug-saken er en svært alvorlig sak der det samlede system har kommet til kort når det gjelder å forebygge, reagere, gripe inn og forhindre videre skadelig adferd fra et helsepersonell, også etter at helsepersonellet var fratatt sin autorisasjon. Disse medlemmer vil på samme måte som departementet understreke alvorligheten i denne saken og støtter departementets beskrivelse av svikt. Disse medlemmer mener det helt uforståelig at overgrepene kunne få fortsette i så mange år, og konstaterer at dette har ført til enorme lidelser hos mange sårbare pasienter og deres pårørende. Disse medlemmer slutter seg til at det nå settes ned et utvalg som skal gjennomgå slike saker fra 2010–2020 og å gjennomgå Varhaug-saken for å se om det er læringspunkter å finne.

Komiteens medlemmer fra Senterpartiet og Sosialistisk Venstreparti viser til skriftlig spørsmål, Dokument nr. 15:2157 (2020–2021) datert 10. mai 2021, der representanten Kjersti Toppe stilte departementet spørsmål om regjeringen vil ta initiativ til en offentlig gransking av Varhaug-saken, for å finne ut det reelle omfanget og hvordan en slik systemsvikt kunne skje i det offentlige helsevesenet. Disse medlemmer er tilfreds med at statsråden i sitt svar på dette spørsmålet den 14. mai 2021 offentliggjorde at regjeringen ville sette ned en ekspertgruppe for å gå gjennom Varhaug-saken for å se hvilke lærdommer som kan trekkes fra denne saken når det gjelder dagens praksis. Disse medlemmer merker seg at statsråden i sitt svar også understreket at gjennomgangen skal omfatte kontakt med ofre som er villige til å uttale seg. Disse medlemmer viser til at VG sin kartlegging av Varhaug-saken har ført til at flere nye ofre har tatt kontakt, ofre som tidligere ikke har vært kjent eller fått sin sak etterforsket. Disse medlemmer forutsetter at ekspertutvalgets gjennomgang også vil omfatte disse dersom de ønsker å uttale seg.

Komiteens medlem fra Sosialistisk Venstreparti viser til saken som VG har rullet opp om en psykolog som gjentatte ganger har foregrepet seg på pasienter, og som likevel gjentatte ganger har fått fornyet tillit og oppgaver. Dette medlem støtter at det fastsettes unntak fra taushetsplikten for at utvalget kan få mer informasjon. Dette for å hindre at noe liknende skal

skje igjen. Utvalgets mandat er ikke å ta stilling til straff eller erstatning, men dette medlem mener at flere andre etater bør ta ansvar og jobbe med både straff og erstatning. Dette medlem påpeker at flere av sakene om overgrep i psykiatrien viser at helsepersonell blir vernet, mens pasienter lider. Dette medlem mener at pasientenes sikkerhet og rettigheter bør bli styrket. Helsepersonell som systematisk har brutt retningslinjer og kan ha skadet pasienter, bør ikke få fornyet tillit og oppgaver.

Komiteens tilråding

Komiteens tilråding fremmes av en enstemmig komité.

Komiteen har for øvrig ingen merknader, viser til proposisjonen og rår Stortinget til å gjøre følgende

vedtak til lov

om informasjonstilgang m.m. for utvalg som skal undersøke saker om overgrep begått av helsepersonell mot pasienter i perioden 2010 til 2020

§ 1 Formålet med loven

Formålet med loven er å gi et utvalg oppnevnt av Helse- og omsorgsdepartementet 4. juni 2021 for å undersøke fylkesmennenes (statsforvalternes), Statens helsetilsyns og Statens helsepersonellnemnds saksbehandling i saker som gjelder overgrep begått av helsepersonell mot pasienter i perioden 2010 til 2020, tilgang til opplysninger som er nødvendige for å få utført utvalgets arbeid i henhold til mandatet, og adgang til å behandle disse opplysningene.

§ 2 Lovens anvendelse på Svalbard og Jan Mayen

Loven gjelder på Svalbard og Jan Mayen.

§ 3 Tilgang til opplysninger og opplysningsplikt

Følgende skal etter forespørsel, uten hinder av taushetsplikt, gi utvalget nevnt i § 1 opplysninger som er nødvendige for utvalgets arbeid:

- a) statsforvalterne (fylkesmennene), Statens helsetilsyn, Statens helsepersonellnemnd, Nasjonalt klage-

- organ for helsetjenesten og deres ansatte og tidligere ansatte
- b) andre statlige organer, fylkeskommuner og kommuner og deres ansatte og tidligere ansatte
- c) helseforetak og deres ansatte og tidligere ansatte
- d) private virksomheter som utfører eller har utført helse- og omsorgstjenester etter avtale med statlige organer, fylkeskommuner, kommuner eller helseforetak, og deres ansatte og tidligere ansatte
- e) helsepersonell.

Ved utlevering av taushetsbelagte opplysninger etter første ledd bokstav b til e skal personen opplysningene gjelder, ha blitt varslet og gitt anledning til å motsette seg utleveringen. Dette gjelder ikke dersom personen er død eller av andre grunner ikke er i stand til å vurdere spørsmålet.

§ 4 Behandling av personopplysninger

Utvalget kan behandle helseopplysninger og andre personopplysninger som er nødvendige og relevante for formålet med utvalgets arbeid.

§ 5 Taushetsplikt

Medlemmene av utvalget og enhver som utfører tjeneste eller arbeid for utvalget, har taushetsplikt etter reglene i forvaltningsloven §§ 13 til 13 f.

Når personer som nevnt i første ledd mottar opplysninger som er undergitt strengere taushetsplikt enn det som følger av forvaltningsloven, skal den strengere taushetsplikten gjelde.

Taushetsplikten gjelder også etter at vedkommende har avsluttet tjenesten eller arbeidet, og etter at utvalget har avsluttet sin virksomhet.

§ 6 Forbud mot bruk som bevis i senere straffesak eller sivil sak

Opplysninger som utvalget mottar i medhold av § 3, kan ikke brukes som bevis i en senere straffesak eller sivil sak mot den som har gitt opplysningene.

§ 7 Ikrafttredelse mv.

Loven trer i kraft straks. §§ 1, 3 og 4 oppheves 16. april 2022. Kongen i statsråd kan forlenge virketiden for §§ 1, 3 og 4 for inntil ett år.

Oslo, i helse- og omsorgskomiteen, den 14. juni 2021

Geir Jørgen Bekkevold

leder

Sveinung Stensland

ordfører